
KÁRPÁTALJAI HELYSÉGNÉV-MAGYARÁZATOK A VOLÓCI JÁRÁSBÓL

KISS LAJOS nagyszabású műve, a FNESz. számos kárpátaljai település nevének származtatását tartalmazza, s a szerző a 90-es évek elején több tanulmányában külön is foglalkozott a kárpátaljai településnevekkel. Ezekben azonban a teljes helységnévanyag csak körülbelül a felét tárgyalja. Ezért érzem fontosnak egy kárpátaljai helységnév-etimológiai szótár elkészítését, amely minden mai és egykori kárpátaljai helység nevének etimológiáját tartalmazza majd. Ennek első részlete a „Helynévtörténeti tanulmányok” 4. kötetében jelent meg (SEBESTYÉN 2009), s a Nagybereznai járás helységneveinek eredetét mutatja be. Az alábbiakban e munka újabb részét közlöm, ezúttal a Volóci járás helységneveit vizsgálom. Ez a járás az egykori Bereg megye északi, hegyvidéki részén terül el. Kárpátalja legkisebb járása, területe mindössze 500 négyzetkilométer, a településeinek száma 26. Hivatalos neve *Воловецький район*, központja a városi típusú településként jelölt *Volóc*. A korábbi Bereg megyei Alsóvereckeai járás helyén 1946-ban jött létre, Kárpátaljának a Szovjetunióhoz való csatolása után. 1962–1965 között a Szolyvai járás része volt. Északon Lemberg megyével, nyugaton a Nagybereznai és Perecsenyi járasokkal, délen a Szolyvai járással, keleten pedig az Ökörmezői járással határos.

A terület a Vereckeai-hágó, s az azon keresztül futó kereskedelmi útvonal miatt fontos szerepet töltött be a történelmi Magyarország életében. Ennek ellenére betelepülése csak a 17. században öltött nagyobb méreteket, akkor is elsősorban a folyóvölgyekben. A legkorábbi települések ezen a vidéken Alsó- és Felsőverecke, valamint Ökörmező, melyek minden kétséget kizáróan magyar alapításúak. Ez a magyar lakosság azonban a középkorban elszlávosodott, amit a járási székhely nevének változása (*Ökörmező* > *Volóc*) is tanúsít. A településnevek alapján lakossága a középkorban már szláv lehetett. Trianonig a nagyobb településeken, így a fontosabb vasúti és erdészeti központokban volt jelentősebb magyar lakosság, ma azonban már teljesen ukránok lakta vidék.

A szócikkek felépítése hasonlít a FNESz.-ben található szócikkekre, az egyes települések esetében azonban több történeti adatot hozok. Ezeket a helységneveket ugyanis a 19–20. század során a különböző név- és államváltozások jelentős mértékben érintették. A névmagyarázatoknál ezekről is szót ejtek.

Abránka ’település Alsóvereckétől D-re’ 1610: *Nagy Abranka* (ComBer. 9), 1645: *Nagy Abramka* (МАККАИ 345), 1728: *Abrahanka* (LEHOCZKY 3: 6), 1773: *Nagy Abranka* (LexLoc. 54), 1877: *Ábránka* (Nagy-), *Ábránka* (Kis-) (Hnt.), 1924: *Abranka*, 1930: *Abranka* (ComBer. 9), 1983: *Абранка* (ZO.). A falut a 17. században *Nagy-Abránká*-nak nevezték. Nevét az azonos nevű patakról kapta. A víznévben valószínűleg a m. R. *Ábrám* ’Ábrahám’ (1138/1329: *Abran*, SZABÓ 1936: 132) személynév kicsinyítő képzős alakja található. Ukrán eredetét kizárhatjuk, ugyanis ez a keresztnév az ukránban *Avram* formában él (vö. 1398: *Аврам*, *Авраамъ*, SIStaroukr. 1: 64–5), míg a ruszinban *Абрунь* ’Abris, Ábráhám’ (ЧОПЕЇ 1) alakban használatos. A kárpátaljai ukránok körében előforduló *Абрагам* ’Ábrahám’ családnév (1704: *Abraham István* [!], ЧУЧКА 36) magyar eredetű.

A történelmi név *Nagy-* előtagja a szomszédos *Kisábránka* előtagjával volt korrelációban. A két falu 1899-ben *Ábránka* néven egyesült (MEZŐ 17). A hivatalos ukrán *Абранка* helységnév a magyar névalak átvétele.

Alsóhatárszeg I. Nagyrosztoka

Alsóverecke ’település Volóctól ÉNy-ra’ 1263: *Werezka* (GYÖRFFY 1: 550), 1454: *Vereczke* (CSÁNKI 1: 420), 1465: *Nagwerechke* (uo.), 1541: *Also Werezke* (ConsPort.), 1610: *Alsó Werezke* (ComBer. 116), 1773: *Alsó Vereczke, Nissny Werezky* (LexLoc. 55), 1808: *Vereczke (Alsó-), Dolni-Werecky* (LIPSZKY 731), 1851: *Vereczke (Alsó-)* (FÉNYES 4: 292), 1877: *Verecke (Alsó-), Nyizsnyi-Verecki* (Hnt.), 1913: *Alsóverecke* (Hnt.), 1925: *Nižny Verečky, Nižnie Verecki*, 1930: *Verecky Nižni* (ComBer. 116–7), 1983: *Нижні Ворота, Нижніе Ворота* (ZO.). A *Verecke* helységnév a magyar népi *verécke* ’kis udvar, kertajtó’ szóból származik. Eredetileg határvédő helyre, gyepükapura vonatkozhatott (FNESz. *Vereckei-hágó* a.). A név *Alsó-* előtagja a közeli *Felsőverecke* előtagjával van korrelációban. A megkülönböztető jelzők nem a hagyományos észak-déli fekvést jelölik, hiszen a két falu kelet-nyugati irányban fekszik, hanem valószínűleg a hágóhoz való távolságra utalnak. Az *Alsó- ~ Felső-* jelzők a 15. században használt *Nagy- ~ Kis-* jelzőket váltották fel. A régi ukrán *Нижні Берецьки* helyett 1946-tól használatos *Нижні Ворота* jelentése ’Alsó kapuk’, ez a régi magyar név értelmi megfelelője, vö. ukrán *нижній* ’alsó’ (CYM. 5: 409), *ворота* ’kapu’ (uo. 1: 741). A településről kapta a nevét a *Vereckei-hágó*, melyet 1946-ban az új név alapján szintén átkereszteltek (*Воротський перевал*). A 90-es évektől azonban a hágó újra a régi nevét viseli (*Берецький перевал*), míg a két *Verecke* neve nem változott. 1918-ig az Alsóvereckei járás székhelye volt, melynek területén létrejött a Volóci járás.

Bagolyháza I. Bilaszovica

Beregbárdos I. Bukóc

Beregszklás I. Serbóc

Bilaszovica ’település Volóctól ÉNy-ra’ 1689: *Bileczovech* (ComBer. 16), 1727: *Bilatzovicze* (uo.), *Bilahzovicza* (uo. 122), 1773: *Bilas(z)owicza* (LexLoc. 54), 1808: *Bilaszowicza, Bilásowicá* (LIPSZKY 59), 1851: *Bilazovicza* (FÉNYES 1: 133), 1913: *Bagolyháza* (Hnt.), 1925: *Bilasovice*, 1930: *Bělasovice* (ComBer. 16), 1941: *Bilaszovica* (Hnt.), 1983: *Биласовиця, Беласовиця* (ZO.). A *Bilaszovica* helységnév szláv névadással jött létre. Személynévi eredetű, a kenézi jogokat gyakorló *Bilasz* család nevét őrzi. 1754-ben a Schönborn család tisztjei a soltésztságot a Popovics családtól elvették, és Bilasz örökösire ruházták (LEHOCZKY 3: 65). Ez valószínűleg a kenézi jog visszaadását jelentette, mert a *Bilaszovica* névalak már korábról adatható. A *Bilasz* (1699: *Vasilj Bilasz*, BÉLAY 1943: 129) családnév egy régi szláv *Бѣласъ* személynévből származik, mely alapjául a *білий* ’fehér’ (CYM. 1: 181) melléknév szolgált. Nem zárható ki a *білас* ’szőke’ tájszó hatása sem (ЧУЧКА 65). A *Bagolyháza* név az országos helységnévrendezés során, 1903-ban jött létre népetimológiával: a helységnévben tévesen a *біла сова* ’fehér bagoly’ szókapcsolatot vélték felfedezni (MEZŐ 53). Kárpátalja visszacsatolása után (1939) a magyar hatóságok visszaállították a történelmi szláv nevet, mely napjainkban is hivatalos.

Bukóc ’település Volóctól ÉNy-ra’ 1645: *Bukocz* (MAKKAI 344), 1700: *Bukócz* (ComBer. 32), 1773: *Bukocz* (LexLoc. 54), 1808: *Bukócz, Bukowec, Bukowá* (LIPSZKY 84), 1851: *Bukócz* (FÉNYES 1: 185), 1877: *Bukóc, Bukovec* (Hnt.), 1913: *Beregbárdos* (Hnt.), 1925: *Bukovec* (ComBer. 32–3), 1944: *Oroszbukóc* (Hnt.), 1983: *Буковець, Буковей* (ZO.). A falu neve szláv névadással jött létre. Az alapjául szolgáló szó a szláv

**bukovъ* 'bükk' < **bukъ* 'bükk' (ŠMILAUER 44) < ukrán–ruszin *бук* 'ua.' (СУМ. 1: 251) fanév származéka, jelentése 'bükkös, bükkerdőben létrejött település' (FNESz. *Bukovec*, *Idabukóc* a.). Felvetődhet víznévi eredete is: a település közelében folyó *Bukovinka* nevű patakon már a 17. században vízimalom működött (LEHOCZKY 3: 180–1). A víznév (*Bukovinka*) és a településnév (*Bukovec*) közötti különbség azonban kizárja a víznévi eredetet. A magyarban hivatalos *Beregbárdos* nevet a helységnevérendezés során kapta, ez nincs kapcsolatban az eredeti névvel (Hnt. 1907). 1939-ben visszakapta történelmi szláv nevét, a *Bukóc* helységnevektől való megkülönböztetés céljából azonban az *Orosz-*előtagot kapcsolták hozzá (Hnt. 1944). A szláv névhasználatban az elsődleges *Bukovec* forma maradt meg, amely 1946-tól hivatalossá vált.

Csendes I. Tisova

Felsőgereben I. Felsőhrabonica

Felsőhrabonica 'település Volóctól Ny-ra' 1543: *Rabonitza* (ConsPort.), 1600: *Rabonica*, *Kis Rabonica* (DEZSŐ 253), 1645: *Felső-Rabonica* (MAKKAI 371), 1648: *Rabonicha* (ComBer. 165), *Hrabunicza* (uo. 552), 1773: [*Felső*] *Hrabonica* (LexLoc. 54), 1808: *Hrabonica* (*Felső-*), *Wyssnj Grabovnica* (LIPSZKY 232), 1851: *Hrabonica* (*Felső*) (FÉNYES 2: 122), 1877: *Hrabonica* (*Felső-*), *Kis-Hrabonica* (Hnt.), 1913: *Felsőgereben* (Hnt.), 1925: *Hrabonice Vyšná, Vyžní Hrabonice*, 1930: *Hrabovnice Vyšni* (ComBer. 165–6), 1941: *Felsőhrabonica* (Hnt.), 1983: *Верхня Грабівниця, Верхняя Грабовниця* (ZO.). A település neve szláv víznévi eredetű: a falu a 17. század elején a *Rabonica* patak mellett jött létre (LEHOCZKY 3: 299–300). A víznév a szláv *grabъ* (ŠMILAUER 71) ~ ukrán–ruszin *граб* (СУМ. 2: 150) 'gyertyánfa' fanévből keletkezett *-ica* víznévképző segítségével, jelentése: 'gyertyános patak'. A korai magyarosodott *Rabonica* alakot a 18. századtól már teljesen kiszorítja a visszaruszinosodott alak. A helységnev *Felső-* előtagja a délebbre fekvő Alsóhrabonica (Szentmiklóshoz csatolták 1959-ben) előtagjával volt korrelációban. A hivatalos ukrán *Верхня Грабівниця* a magyar név megfelelője. A későbbi *Felsőgereben* névalak 1904-ben, az országos helységnevérendezés során keletkezett (MEZŐ 109), a történelmi névvel nincs kapcsolatban: tudákos etimológizálás alapján keletkezett, vö. *зрєбєнь* 'fésű, gereben' (ЧОПЕЇ 60).

Felsőverecke 'település Volóctól ÉNy-ra' 1387: *Werechke* (ZsigmOkl. 1: 75), 1454: *Vereczke utraque* (CSÁNKI 1: 420), 1465: *Kyswerechke* (uo.), 1544: *Felseo Werezke* (ConsPort.), 1648: *Felső Vereczke* (ComBer. 164), 1773: *Felső Vereczke, Wissny Werezky* (LexLoc. 55), 1808: *Verecke* (*Felső-*), *Hornj-Werecky* (LIPSZKY 731), 1851: *Vereczke* (*Felső*) (FÉNYES 4: 292), 1877: *Verecke* (*Felső-*), *Visnyi-Verecki* (Hnt.), 1913: *Felsőverecke* (Hnt.), 1925: *Vyžni Verečky, Vižnije Verecki*, 1930: *Verecky Vyšni* (ComBer. 164), 1983: *Верхні Ворота, Верхние Ворота* (ZO.). A *Verecke* helységnevre I. *Alsóverecke* szócikkét. A név *Felső-* előtagja *Alsóverecke* előtagjával van korrelációban (FNESz. *Verecke-hágó* a.). Az 1946-tól használatos ukrán *Верхні Ворота* (t. sz.) a magyar név tükörfordítása.

Hidegrét I. Páskóc

Hukliva 'település Volóctól K-re' 1588: *Nagy-Hukliva* (LEHOCZKY 3: 301), 1600: *Hukliva* (DEZSŐ 254), 1630: *Hukliva* (ConsPort.), 1645: *Hukliva* (MAKKAI 346), 1773: *Hukliva, Huklivy* (LexLoc. 54), 1808: *Huklivá* (LIPSZKY 256), 1851: *Hukliva* (FÉNYES 2: 125), 1877: *Hukliva, Huklivoje* (Hnt.), 1913: *Zúgó* (Hnt.), 1930: *Huklivý* (ComBer. 64), 1983: *Гукливій, Гукливій* (ZO.). A település neve víznévből jött létre névátvitellel. A falu a *Hukliva* nevű pataknál települt (1588: *Nagy-Hukliva patak*, LEHOCZKY 3: 301).

LEHOCZKY szerint Rákóczi Zsigmond 1588-ban adott kenézi jogosítványt Peckovics Péternek és Jánosnak, hogy *Nagy-Huklivát* benépesítsék. A név magyarzatát is megadja: „*hukliva* oroszul annyit jelent, mint zúgó” (LEHOCZKY uo.). KISS LAJOS szerint a pataknev az ukrán nyelvjárási *зук* 'kis vízesés, sellő, zúgó' köznévből származik (FNESz.); ennek némileg ellentmond a pataknev melléknévi formája. Az ukrán nyelv etimológiai szótára a szónak 'hang, kiáltás, zúgás; vízesés' jelentését adja (EtSIUkr. 1: 615). A magyar *Zúgó* változat 1889-ben keletkezett, miután a *Hukliva*, *Talamás* és *Veretecső* egyesülésével létrejövő falut ezen a néven törzskönyvezték (MEZŐ 426). A mai hivatalos ukrán *Гукливиї* hímnemű forma, a csehszlovák időkben keletkezett, s egy *зукливиї поток* 'zúgó, hangos patak' szerkezetből származik, míg a régi név egy *зуклива вода* 'zúgó, hangos víz' alapján jött létre.

Izbonya I. Zbuna

Jalova 'település Volóctól ÉNy-ra' 1543: *Jalowa* (ConsPort.), 1648: *Jalova* (DEZSŐ 255), 1773: *Jalova, Jaloway* (LexLoc. 54), 1808: *Jalová* (LIPSZKY 269), 1851: *Jalova* (FÉNYES 2: 146), 1913: *Jávor* (Hnt.), 1925: *Jalove, Jalovo, Jalová* (ComBer. 74–5), 1983: *Ялове, Ялове* (ZO.). A település neve víznévből keletkezett. LEHOCZKY a falu határában egy *Jalova* nevű patakot említ a 19. század végén (LEHOCZKY 3: 303). A víznév szláv eredetű, alapjául egy ósszláv **jalovъ* ~ ukrán *яловиї* 'meddő, terméketlen, sovány (föld)' (UDVARI 6: 174; CYM. 11: 643) melléknév szolgált. A nőnemű forma a *Jalova voda* ~ *rika* 'Jalova nevű víz ~ folyó' víznévből vált településnévvé. Az 1645-ből adatolt *Jávor* névalak valószínűleg elírás lehet (vö.: ComBer. 74), ugyanis a településnévvel már 1543-ban *Jalowa* alakban találkozhatunk. Víznévi eredetét támasztja alá a név nőnemű formája is. A magyarban használatos *Jávor* forma 1904-ben jött létre az országos helységnévrendezés során, a két szó hasonló hangzása alapján (MEZŐ 161). Az újabb, hivatalos *Ялове* a csehszlovák korszakban használt semleges nemű alak átvétele.

Jávor I. Jalova

Kanora 'település Volóctól É-ra' 1611: *Kanura* (LEHOCZKY 3: 332), 1630: *Kanura* (ConsPort.), 1773: *Kanora* (LexLoc. 54), 1808: *Kánora* (LIPSZKY 287), 1851: *Kánora* (FÉNYES 2: 173), 1913: *Kanora* (Hnt.), 1958: *Каюра* (ZO.). A *Kanora* helységnév szláv köznévi eredetű, előzményéhez l. ukrán népi *канюра* 'kunyhó, ól, putri' (FNESz.). LEHOCZKY szerint nevét „a hasonnevű víztől kapta” (LEHOCZKY 3: 332). Valószínűbb azonban, hogy a víz- és helységnév közül a helységnév az elsődleges. A *Kanora* névnél még egy érdekességet figyelembe kell vennünk: elképzelhető, hogy a település neve névköltötéssel keletkezett. PESTY FRIGYES kéziratot helynévgyűjtésében Alsóvíznice falunál említik az adatközlők, hogy a falut az akkori lengyelországi, ma galíciai Kanura helységből származó jobbágyokkal telepítették be (MIZSER 1995: 433). A két település közötti viszonylagos nagy földrajzi távolság és a telepítés eltérő időpontja azonban kétséggé teszi ezt a magyarzatot. Kanorát 1958-ban közigazgatásilag Volóchoz csatolták.

Katlanfalu I. Kotilnica

Kicsorna 'település Volóctól ÉNy-ra' 1630: *Kiczorna* (ConsPort.), 1645: *Kitsorna* (MAKKAI 344), 1773: *Kicsorna* (LexLoc. 54), 1808: *Kicsorna, Kičurna, Kicsürne* (LIPSZKY 306), 1851: *Kicsorna* (FÉNYES 2: 218), 1913: *Nagyserjés* (Hnt.), 1925: *Kičurno*, 1930: *Kučerný* (ComBer. 79–80), 1983: *Кічерний, Кичерный* (ZO.). A történelmi *Kicsorna* név szláv eredetű. A név alapja az ukrán *кичера* 'Tar csúcsú erdős hegy' (CYM. 4: 156) köznév melléknévképzős alakja. Ez a köznév Kárpátalja hegyvidéki falvaiban gyakran fordul elő hegynévként. KISS LAJOS a köznév végső forrásának a bolgár nyelvet tekinti,

vö.: bolgár *кучера* 'kúp alakú domb; meredek lejtő, amelyet a mezőig és réteig lehúzó sűrű fiatalos borít' (FNESz., *Kicsera* a.). A *Kicserna* nőnemű melléknévi forma, ami egy ruszin *Кичорна весь* ~ *Kicsorna vesz* 'Kicsorna falu' szerkezetből származik. A mai hivatalos *Кичерний* hímnemű alak. A község nevét az országos helységnévrendezés során 1904-ben *Nagycserjés*-re magyarosították (MEZŐ 179).

Kisábránka I. Ábránka

Kisszolyva I. Szkotárszka

Kisverecke I. Felsőverecke

Kotilnica 'település Volóctól ÉNy-ra' 1645: *Kosztelnica* (DEZSŐ 258), *Kotilnicza* (MAKKAI 345), 1773: *Kotilnicza, Kotilniczny* (LexLoc. 54), 1808: *Kotilnicza, Kotilničny* (LIPSZKY 340), 1851: *Kotilnicza* (FÉNYES 2: 253), 1877: *Kotilnica, Kosilynica* (Hnt.), 1913: *Katlanfalu* (Hnt.), 1925: *Kotylnica*, 1930: *Kotelnice* (ComBer. 89), 1983: *Котельниця, Котельница* (ZO.). Szláv eredetű. A szláv **kotьbь* (ŠMILAUER 98) ~ ukrán *котел* 'katlan; kazán; kondér, üst, tartály' (UDVARI 2: 507; ЧОПЕЇ 158; СУМ. 4: 309) főnévből származik. A név a falu fekvésére utal, ugyanis egy medencében, egy katlanszerű völgyben jött létre. 1904-ben, az országos helységnévrendezés során a szláv nevet *Katlanfalu*-ra magyarosították tükörfordítással (MEZŐ 202).

Latorcafé I. Laturka

Laturka 'település Volóctól É-ÉNy-ra' 1570: *Laturka* (ConsPort.), 1600: *Laturka* (DEZSŐ 260), 1610: *Latirka* (ComBer. 95), 1648: *Latorka, Laturka* (uo.), 1773: *Laturka* (LexLoc. 54), 1808: *Latúrka* (LIPSZKY 371), 1851: *Laturka* (FÉNYES 3: 13), 1913: *Latorcafé* (Hnt.), 1983: *Латирка, Латорка* (ZO.). A település nevét az egykoron itt eredő Latorca forrásáról kapta. A víznév etimológiája bizonytalan, valószínűleg preszláv ősiségű, mely a magyarba szláv közvetítéssel került (FNESz., *Latorca* a.). A település nevét 1903-ban *Latorcafé*-re magyarosították (MEZŐ 217). Az új hivatalos *Латирка* helységnév 1946-ban keletkezett: a történelmi névnek az ukrán irodalmi nyelvhez igazított formája.

Lázi I. Timsor

Nagyábránka I. Ábránka

Nagycserjés I. Kicsorna

Nagy-Hukliva I. Hukliva

Nagyrosztoka 'település Volóctól ÉNy-ra' 1600: *Nagy-Rosztoka* (BÉLAY 1943: 267), 1645: *Nagy Rosztoka* (MAKKAI 344), 1773: *Nagy Rosztoka, Nissna Rostoka* (LexLoc. 55), 1808: *Rosztoka (Nagy-), Rostoka (Welká-)* (LIPSZKY 564), 1851: *Rosztóka (Nagy-)* (FÉNYES 3: 300), 1913: *Alsóhatárszeg* (Hnt), 1930: *Rosztoka Nižni* (ComBer. 138–9), 1941: *Nagyrosztoka* (Hnt.), 1960: *Нужня Ростокa, 1983: Розтока, Ростокa* (ZO.). A település neve szláv eredetű, a szláv *ростокa* ~ *розтока* 'két ágra oszló vagy két ág egyesüléséből keletkező vízfolyás' (СУМ. 8: 825, 827) szóból származik. A falu a Zsdenyovka patak mellett jött létre. A *Nagy-* előtag a szomszédos *Kisrosztoká*-tól (LEHOCZKY 3: 680) különböztette meg. Magyarosított *Alsóhatárszeg* neve 1904-ben keletkezett (MEZŐ 264), a *Rosztoka* névvel nem hozható kapcsolatba. Az *Alsó-* előtag az 1960-ban vele egyesülő *Kisrosztoka (Felsőhatárszeg)* falu nevének előtagjával volt korrelációban. Az ukrán *Розтока* a történelmi névből ered a jelző elhagyásával.

Nagyverecke I. Alsóverecke

Ökörmező I. Volóc

Palazalja I. Pudpolóc

Páskóc 'település Volóctól ÉNy-ra' 1649: *Paskóc* (LEHOCZKY 3: 646), 1693: *Paskowec* (HODINKA 374), 1773: *Paskocz*, *Passkocz* (LexLoc. 55), 1808: *Paskócz*, *Passkowce*, *Paskücz* (LIPSZKY 496), 1851: *Paszkócz* (FÉNYES 3: 200), 1913: *Hidegrét* (Hnt.), 1925: *Paškovec*, *Paškoc*, 1930: *Paškovce* (ComBer. 126), 1983: *Паукивиці*, *Пауковці* (ZO.). A *Páskóc* helységnév szláv víznévi eredetű. LEHOCZKY szerint Vizniczki András ispán 1649-ben a Paskovec patak mellett falut alapított, amelyet magáról *Andrásfalvának* nevezett el, de a falu később a patak nevét vette fel (LEHOCZKY 3: 646). A víznév valószínűleg személynévből keletkezett, a *Páska* (1211: *Pasca*, ÁrpSzt. 614; 1278: *Paska*, ÁrpSzt. 615) személynév *-ovъci* birtoklást kifejező képzős alakja. Jelentése 'Páska emberei'. A *Páska* a ruszin *Pavlo* becézett formája (1370: *Пауко* szn., S1Staroukr. 2: 131). A falu nevét 1904-ben *Hidegrét*-re magyarosították (MEZŐ 294). Az 1946-tól hivatalos ukrán *Паукивиці* ukránosított változat.

Pereháza I. Perekreszna

Perekreszna 'település Volóctól ÉNy-ra' 1600: *Perekreszt* (DEZSŐ 265), 1630: *Perekrefzt* (ConsPort.), 1645: *Prekrasznye* (MAKKAI 343), 1773: *Perekreszna* (LexLoc. 55), 1808: *Perekreszna*, *Prössing*, *Perekresny* (LIPSZKY 502), 1851: *Perekreszna* (FÉNYES 3: 219), 1913: *Pereháza* (Hnt.), 1925: *Perekresná*, 1930: *Perekrestná* (ComBer. 127–8), 1983: *Пепехресниї*, *Пепекресниї* (ZO.). A *Perekreszna* helységnév szláv eredetű. Alapja az ukrán *nepexpecniї* 'keresztelő, keresztelő, kereszt-' (ÚDVARI 4: 84; CYM. 6: 315) melléknév. A falu LEHOCZKY szerint a *Perekrasznye* nevű vízről kapta a nevét (LEHOCZKY 3: 649). A patak neve valószínűleg onnan származik, hogy folyása merőleges volt a Zsdenyovka-patakéra. A szláv nevet 1904-ben *Pereháza*-ra magyarosították (MEZŐ 297); ez a név nincs kapcsolatban a szláv névvel. 1946-tól a korábbi nőnemű forma helyett a hímnemű *Пепехресниї* alak vált hivatalossá.

Pudpolóc 'település Volóctól Ny-ra' 1430: *Palazalya* (CSÁNKI 1: 418), 1541: *Polozallya* (ConsPort.), 1543: *Polofallya* (uo.), 1566: *Palofallya als. Putpolos* (uo.), 1570: *Putpolos* (uo.), 1645: *Potpoloz* (MAKKAI 373), 1773: *Pudpolocz* (LexLoc. 55), 1808: *Pudpolóc*, *Pudpolowec* (LIPSZKY 540), 1851: *Pudpulóc* (FÉNYES 3: 267), 1877: *Pudpolóc*, *Pudpolozja* (Hnt.), 1913: *Vezérszállás* (Hnt.), 1925: *Podpolovec*, *Pudpolec*, 1930: *Podplazi* (ComBer. 132), 1983: *Підполоззя*, *Подполозье* (ZO.). Az elsődleges magyar *Palazalya* helynév egy magyar **Palaz* < ukr. *Полоз* ('szántalp') hegynévnek és a birtokos személyjellel ellátott *al* 'alsó rész' főnévnek az összetétele (FNESz.). A magyar névadással párhuzamosan keletkezett a ruszinban a *Pudpolovec*, ez a magyarban *Pudpolóc*-ként terjedt el, s a lakosság elszlávosodásával a 16. században lassan kiszorította a magyar nevet. 1570-től már csak a ruszin változat adatolható. 1889-ben a Pudpolóc és Romanóc egyesítésével létrejött települést hivatalosan *Vezérszállás* névre keresztelték, annak emlékére, hogy 1703-ban II. Rákóczi Ferenc egy éjszakát töltött a faluban (MEZŐ 414). A mai ukrán *Підполоззя* 1946-ban jött létre hivatalos úton, a régi szláv név ukránosításával.

Rabonica I. Felsőhrabonica

Rákócziszállás I. Zavadka

Rekesz I. Zagylszka

Serbóc 'település Volóctól ÉNy-ra' 1612: *Serbovicz* (LEHOCZKY 3: 695), 1645: *Serbocz* (MAKKAI 373), 1773: *Serbocz* (LexLoc. 55), 1808: *Serbócz*, *Serbocz*, *Sserbowec*, *Serbücz* (LIPSZKY 591), 1851: *Serbócz* (FÉNYES 4: 25), 1877: *Serbóc*, *Serbuvc* (Hnt.), 1913: *Beregsziclás* (Hnt.), 1925: *Šerbovec*, *Šerbovce* (ComBer. 142),

1941: *Serbóc* (Hnt.), 1983: *Щербовець, Щербовец* (ZO.). A település neve szláv eredetű (vö.: ukr. *Щербунци, Щербівці* stb. hn.), személynévből keletkezett, az alapító kenéztől nevezték el. A *Serba* ~ *Шерба* (1407: *Шерба* szn., SIStaroukr. 2: 556) > *Scserba* ~ *Щерба* (1607: *Scserba* szn., Чучка 639) családnevek ma is gyakoriak Kárpátalján. Etimológiájához l. ukr. *щерба, щербина* 'csorba; kicsorbult rész', *щербати* 'csorba fogú, foghíjas' (CYM. 11: 584). A *Serba* alak a *Scserba* név fonetikai variánsa. A személynévhez az *-ovci* képző járul, jelentése 'Scserbáék, Scserba faluja, emberei'. A *Scserbovec* ~ *Serbovec* alakból a magyarban szabályosan fejlődött a *Serbóc* forma. Az újabb magyar *Beregszklás* név az országos helységnévrendezés során jött létre, a történelmi névvel nincs kapcsolatban.

Szarvasháza I. Zsdenyova

Szkotárszka 'település Volóctól ÉK-re'. 1607: *Szkotárszka* (DEZSÓ 270), 1630: *Skatarsky* (ConsPort.), 1645: *Skotarski* (MAKKAI 345), 1773: *Szkotárszka, Skotarska* (LexLoc. 55), 1808: *Szkotárszka, Skotárska* (LIPSZKY 650), 1851: *Szkotárszka* (FÉNYES 4: 141–2), 1913: *Kisszolyva* (Hnt.), 1925: *Skotarsko*, 1930: *Skotarský* (ComBer. 145), 1983: *Скотарське, Скотарское* (ZO.). A *Szkotárszka* helynév szláv eredetű, alapja a ruszin ~ ukrán *скотар* 'állattenyésztő, tehenész, marhagondozó, jószággondozó' köznévi (UDVARI 5: 195; CYM. 9: 307). A falu első lakói pásztorok, állattenyésztők voltak. LEHOCZKY szerint a településnév víznévből származik, ugyanis a Szkotárszka patak mellett létesült a település (LEHOCZKY 3: 735–6). Ebben az esetben a nomád pásztorok állataikat ehhez a patakhoz vezették itatni. Víznévi eredetét bizonyíthatja a név nőnemű formája (*Szkotárszka voda* 'Szkotárszka nevű víz'). Ezzel szemben a mai hivatalos ukrán *Скотарське* semleges forma, egy *Скотарське село* 'Állattenyésztő falu' alapján keletkezhetett. Szkotárszka 1889-ben egyesült a szomszédos *Szvalyavka* nevű településsel; az új falu magyar neve *Kisszolyva* lett (MEZŐ 190), amit *Szvalyavka* nevéből hoztak létre.

Timsor 'település Volóctól É-ra' 1600: *Timsor* (DEZSÓ 271), 1630: *Tymfor* (ConsPort.), 1645: *Tymfor* (MAKKAI 373), 1773: *Timsor, Lazy* (LexLoc. 55), 1808: *Timsor, Lazy* (LIPSZKY 682), 1877: *Timsor (Lázi-)* (Hnt.), 1913: *Timsor* (Hnt.), 1983: *Lazu* (ZO.). A *Timsor* helységnév valószínűleg román eredetű. A keletkezés ideje alapján feltehető, hogy kenézi alapítású falu. A név alapja a román *Timotei* (l. még m. *Timóteus*, ill. ukrán *Тимофей*; 1491: *Тимофей* szn., SIStaroukr. 2: 431) keresztnév kicsinyítő képzős *Timșor* (CONSTANTINESCU 161) változata. Szláv eredetét kizárhatjuk, ugyanis a *Timsor* mellett létrejött egy párhuzamosan használt szláv *Lázi* névforma, mely a *láz* 'tisztítás, szénatermő hely, rét, irtvány', 'erdei kaszáló' (ЧОПЕЇ 167) főnév többes számú alakjából keletkezett. A *Lázi* 1946 után hivatalos névvé vált.

Tisova 'település Volóctól ÉNy-ra' 1630: *Tifzoua* (ConsPort.), 1648: *Tisova* (DEZSÓ 271), 1693: *Tisow* (HODINKA 374), 1773: *Tisova* (LexLoc. 55), 1808: *Tissova* (LIPSZKY 683), 1851: *Tissova* (FÉNYES 4: 204), 1877: *Timsova (Felső-)* (Hnt.), 1913: *Csendes* (Hnt.), 1925: *Tišova* (ComBer. 155), 1941: *Tiszova* (Hnt.), 1983: *Tuuiv, Tuuev* (ZO.). A falu neve szláv személynévi eredetű. A *Tiso* személynév birtoklást kifejező *-ova* képzős alakjából keletkezett. A *Tiso* ~ *Tuuvo* személynév-, illetve családnév a *Tihony*, esetleg a *Tihomir, Tihorad, Tihoslav* személynéveknek (1491: *Tuuvo*, SIStaroukr. 2: 432) a becézett alakja (Чучка 552). Nem zárható ki a személynévek alapjául is szolgáló ukrán *muxo* ~ *muxiv* 'csend, csendes' (CYM. 10: 132) melléknévből való eredeztetése sem. A település nevét 1903-ban ez utóbbi etimológia alapján *Csendes*-re magyarosították (MEZŐ 387).

Verbiás 'település Volóctól É-ra' 1570: *Verbias* (ConsPort.), 1600: *Verbiás* (DEZSŐ 247), 1630: *Verbias* (ConsPort.), 1773: *Verbias* (LexLoc. 55), 1808: *Verbias* (LIPSZKY 730), 1877: *Verbiás* (Hnt.), 1913: *Verebes* (Hnt.), 1925: *Verbiaš*, 1930: *Verbjaž* (ComBer. 163–4), 1983: *Верб'яж, Вербяж* (ZO.). A *Verbiás* helységnév szláv, közelebbről talán lengyel eredetű. A szláv *vrba* ~ ukrán *верба* 'füzfa' (CYM. 1: 325) fanévből keletkezett ruszin *-ažь* képzővel (ŠMILAUER 28), jelentése 'füzes (hely)'. Elképzelhető a LEHOCZKY által említett víznévi származtatása is. A magyar *Verebes* alak 1889-ben jött létre, miután Verbiás egyesült Hlubokapatak és Petrusovica településekkel. Az új név hasonló hangzás alapján keletkezett (MEZŐ 412).

Verebes I. Verbiás

Verecke I. Alsóverecke

Verecke I. Felsőverecke

Vezérszállás I. Pudpolóc

Volóc 'Járási központ' 1430: *Ewkermezew* (CSÁNKI 1: 418), 1465: *Wkermezew* (uo.), 1543: *Ewkv mezeo* (ConsPort.), 1645: *Wolowecz* (MAKKAI 347), 1773: *Volocz* (LexLoc. 55), 1808: *Volócz, Wolowec, Volücz* (LIPSZKY 743), 1877: *Volóc, Volovec* (Hnt.), 1913: *Volóc* (Hnt.), 1983: *Воловець, Воловец* (ZO.). A helység elsődleges *Ökörmező* neve magyar névadással keletkezett. A település a Volóci hágó közelében jött létre, amely kapuként szolgált a történelmi Magyarország és Galícia között, nem messze a Verecke hágótól. Itt hajtották keresztül régen a vágómarhákat, s a Volócnak helyet adó völgyben pihentették az állatokat, innen származik a magyar név. A korai magyar lakosság elszlávosodását jelzi, hogy a 17. századtól már csak a ruszin *Volovec* volt használatban, ez a magyar név értelmi megfelelője (vö. *волоуї* 'ökör, marha' < *ви* 'ökör', CYM. 1: 672–3), amely a magyarba átkerülve *Volóc*-cá fejlődött (FNESz.). A név változásában szerepet játszott az is, hogy a szomszédos Máramaros megyében, Volóctól mintegy 30 kilométerre egy másik *Ökörmező* nevű település található, mely a 20. századig megőrizte magyar nevét. 1946-tól az ukrán *Воловець* vált hivatalossá.

Zagyilszka 'település Volóctól ÉNy-ra' 1614: *Zagyilszka* (LEHOCZKY 3: 800), 1645: *Zadilski* (MAKKAI 373), 1773: *Zagyilszka, Zagyilska* (LexLoc. 55), 1808: *Zagyilszka, Zadilská* (LIPSZKY 751), 1851: *Zagyilszka* (FÉNYES 4: 318), 1913: *Rekesz* (Hnt.), 1930: *Zadilsky* (ComBer. 170–1), 1983: *Задільське, Задельськое* (ZO.). A *Zagyilszka* helységnév szláv eredetű. Az ukrán *задільське* a nyelvjárási *дил* 'völgy; választóhegy; hegy, hegyhát' (UDVARI 2: 44; CYM. 2: 303), jelentése 'hegyen túli (falu)'. LEHOCZKY szerint 1614-ben Várdai Katalin kenézlevelet adott Kosom Hajko fiának, Simonnak, hogy a *Zagyilszka* nevű pataknál falut alakítson (LEHOCZKY 3: 800). A település neve tehát víznévből is keletkezhetett névátvitellel. A *Zagyilszka* nevet 1904-ben *Rekesz*-re magyarosították (MEZŐ 421). A hivatalos ukrán *Задільське* a történelmi név semleges nemű alakja.

Zavadka 'település Volóctól ÉNy-ra'. 1630: *Zauodka* (ConsPort.), 1641: *Zavatka* (HODINKA 82), 1773: *Zavatka, Zawotka* (LexLoc. 55), 1808: *Zavadka* (LIPSZKY 755), 1851: *Zavadka* (FÉNYES 4: 322), 1913: *Rákóczi szállás* (Hnt.), 1925: *Zavadka* (ComBer. 172–3), 1983: *Zavadka* (ZO.). A falu a Zavadka patak mellett jött létre, s róla kapta a nevét. A patak neve szláv eredetű, jelentése 'vízen, folyón túl(i)'. A szláv nyelvekben, így az ukránban is van a szónak 'akadály, gát' jelentése, tehát a patakon létrejött mesterséges vagy természetes gát is lehetett a névadó (vö. 1430: *zavada*, SIStaroukr. 1: 371; CYM. 3: 34). A *Zavadka* nevet 1889-ben *Rákóczi szállás*-ra változtatták, miután a két

szomszédos település, Pereszirova és Zavadka egyesült. Rákóczi Ferenc 1703-ban Zavadkáról bocsátotta ki híres felhívását a nemzethez (MEZŐ 317).

Zbuna 'település Volóctól Ny-ra' 1648: *Zbuna* (ComBer. 174), 1693: *Zbina* (HODINKA 373), 1700: *Zbunya*, *Zbonya* (ComBer. 174), 1773: *Zbuna* (LexLoc. 55), 1808: *Zbuna*, *Zbin* (LIPSZKY 750), 1851: *Zbunya* (FÉNYES 4: 324), 1877: *Zbun*, *Zbuna* (Hnt.), 1913: *Izbonya* (Hnt.), 1925: *Zbuň*, 1930: *Zbyny* (ComBer. 174), 1983: *Збуну* (ZO.). A történelmi *Zbuna* ~ *Zbunya* helységnév víznévből keletkezett. A *Zbunya* patak a Huszni hegy tövénél, Galícia határán ered, s a Latorcába ömlik. A víznév bizonytalan eredetű, személynévi származtatása is elképzelhető (vö. 1607: *Zbona Janos*, ЧУЧКА 231). A személynév szláv eredetű, l. ukrán *Збуна*, cseh *Zbyňa*, kárp. ukrán *Збона* családnév (uo.). A falu nevét az országos helységnévrendezés során 1904-ben *Izbonyá*-ra változtatták a név elején található mássalhangzó-torlódás kiküszöbölésével (MEZŐ 424).

Zsdenyova 'település Volóctól Ny-ra' 1541: *Syndho* (ConsPort.), 1543: *Zdiniho* (uo.), 1546: *Sdenjho* (uo.), 1566: *Ifdinaho* (uo.), 1598: *Zsdenyova* (DEZSÓ 275), 1610: *Izdaniho* (ComBer. 174), 1773: *Zsdenova*, *Zsdenyova* (LexLoc. 55), 1808: *Zsdenyova*, *Ždeňová* (LIPSZKY 763), 1877: *Zsdenyova* (Hnt.), 1913: *Szarvasháza* (Hnt.), 1925: *Ždeňova*, *Zdeňova*, *Zdénová*, 1930: *Žděníovo* (ComBer. 174), 1983: *Жденеве*, *Жденево* (ZO.), 1992: *Жденієво*. A falu a *Zsdenyova* patak mellett fekszik, arról kaphatta a nevét. A víznév szláv névadással keletkezett, jelentése bizonytalan. A névben talán egy szláv *Zsden* ~ *Zsdeny* személynév található, amely valószínűleg kapcsolatba hozható a *Zsadány* ~ *Zsédény* helynevek alapjául szolgáló személynévvel (vö. cseh *Ždán*, lengyel *Zdan* ~ *Żdan*, orosz *Ждан* szn., FNESz. *Zsadány*, *Zsédény* a.). Ehhez egy birtoklást kifejező *-ovo* képző járul. Bereg megye hegyvidéki részén több pataknev személynévi eredetű, ami a nomád legeltetéssel, egy-egy pásztor állandó szálláshelyével magyarázható. A középkori magyar *Izsdanyiho* forma a mássalhangzó-torlódás feloldásával jött létre. A hivatalos magyar *Szarvasháza* névalak 1904-ben keletkezett (MEZŐ 427), az eredeti névvel nincs kapcsolatban. Az ukrán *Жденієво* a *Zsdenyova* név ukránosított változata.

Hivatkozott irodalom

- BÉLAY VILMOS 1943. *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei a megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig*. Település- és Népiségtörténeti Értekezések 7. Budapest.
- ComBer. = HELLER, GEORG 1983. *Comitatus Bereghiensis*. Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Serie A. Die historischen Ortsnamen von Ungarn 15. München.
- ConsPort. = *Conscriptiones Portarum. Bereg vármegye 1530–1630*. E. 158. 531-es doboz. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza.
- CONSTANTINESCU = CONSTANTINESCU, N. A. 1963. *Dicționar onomastic romînesc*. București.
- ЧОПЕЙ = ЧОПЕЙ, ЛАСЛОВЬ 1883. *Русько мадярський словарь*. Budapest.
- ЧУЧКА = ЧУЧКА, ПАВЛО 2005. *Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник*. Львів.
- DEZSÓ = DEZSÓ LÁSZLÓ 1967. *Очерки по истории закарпатских говоров*. Budapest.
- EtSIUkr. = МЕЛЬНИЧУК, О. С. szerk. 1982–2008. *Етимологічний словник української мови*. 1–6. Київ.
- FÉNYES = FÉNYES ELEK 1851. *Magyarország geographiai szótára*. 1–4. Pest.
- Hnt. 1877. = *A magyar korona országainak helységnévtára*. Budapest, 1877.
- Hnt. 1907. = *A magyar korona országainak helységnévtára 1907*. Budapest.

- Hnt. 1913. = *A magyar szent korona országainak helységnévtára 1913*. Budapest.
- Hnt. 1941. = *Magyarország helységnévtára 1941*. Budapest.
- Hnt. 1944. = *Magyarország helységnévtára 1944*. Budapest.
- HODINKA = HODINKA ANTAL 1911. *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára*. Ungvár.
- LEHOCZKY = LEHOCZKY TIVADAR 1881. *Beregvármegye monographiája*. 1–3. Ungvár.
- LexLoc. = *Lexikon universorum Regni Hungariae locorum populosorum*. (Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása). Budapestini, 1920.
- LIPSZKY = LIPSZKY, JOANNES 1808. *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentium*. Budae.
- MAKKAI = MAKKAI LÁSZLÓ 1954. *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631–1648)*. Budapest.
- MEZŐ = MEZŐ ANDRÁS 1999. *Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz*. Nyíregyháza.
- MIZSER LAJOS 1995. Bereg megye Pesty Frigyes helységnévtárában. In: DR. NAGY FERENC szerk., *Szabolcs-Szatmár-Bereg Levéltári Évkönyv* 11. Nyíregyháza. 395–490.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2009. Kárpátaljai helységnév-magyarázatok a Nagybereznai járásból. In: HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk., *Helynévtörténeti tanulmányok* 4. Debrecen. 105–18.
- SIStaroukr = ГРИНЧИШИН, Д. Г. фőszerk. 1977–1978. *Словник староукраїнської мови XIV–XV. см.* 1–2. Київ.
- ŠMILAUER = ŠMILAUER, VLADIMÍR 1970. *Příručka slovanské toponomastiky. Handbuch der Slawischen toponomastik*. Praha.
- SZABÓ DÉNES 1936. A dömösi prépostság adománylevele. *Magyar Nyelv* 32: 130–5.
- UDVARI = UDVARI ISTVÁN szerk. 2000–2003. *Ukrán–magyar szótári adatbázis*. 1–6. Glossarium Ukrainicum 2–7. Nyíregyháza.
- ZO. = ГРИГА, В. В. – БУРКАЛО, В. Й. 1983. *Закарпатська область. Адміністративно-територіальний поділ*. Ужгород.
- ZsigmOkl. = MÁLYUSZ ELEMÉR szerk. 1951–1958. *Zsigmondkori oklevéltár. 1387–1410*. Budapest.
- СУМ. = БЛЮДІД, І. К. фőszerk. 1970–1980. *Словник української мови*. 1–11. Київ.

SEBESTYÉN ZSOLT

ZSOLT SEBESTYÉN, Explaining the settlement names of the Sub-Carpathian Volóc district, Ukraine

This paper presents etymologies of Sub-Carpathian settlement names. The Volóc district is an administrative unit formed in the northern part of the former Bereg county, which today comprises 24 settlements. This region had played an important role for centuries in everyday life in historical Hungary because of the trade route and military road that ran through its territory. In spite of this, it was settled relatively late, in the 16th–17th centuries, because of its geographical conditions. Settlements were organised by experts called kenézs, who populated the villages with Ruthenian and Romanian settlers. Most of the settlement names in the region are of Slavic origin, and because of the fact that villages could only be established in river valleys, many settlements received hydronym-related names. Significant Hungarian populations could not be observed in the region either in the Middle Ages or later, so local name-giving practices, apart from some rare exceptions, were not influenced by the Hungarians.